

Reviderad september 2010

Skuruparken

Naturresevat i Nacka kommun

Föreskrifter - Avgränsning - Skötselplan

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRESKRIFTER OCH AVGRÄNSNING

Förord.....	4
Beslut.....	5
Naturresevatets syfte.....	5
Föreskrifter.....	6
Skötsel och förvaltning.....	8
Skäl för beslut.....	8
Val av skyddsform.....	9
Överensstämmelse med ÖP och DP.....	9
Intresseprövning.....	10
Ärendets beredning.....	10
Avgränsning.....	10
Administrativa uppgifter.....	10
Beskrivning.....	11
Kulturhistoriskt värde i engelska landskapsparken..	12
Markanvändning.....	17
Biologiska värden.....	18
Kartmaterial	
Översiktskarta.....	5
Kulturvärdeskarta.....	12
Karta över Skuru promenader 1792.....	14
Ägomätningsskarta 1862-1863.....	16
Naturvärdeskarta.....	19
Beslutskarta.....	25
Förordnandekarta.....	26
Fastighetskarta.....	27

SKÖTSELPLAN

Hur reservatet ska tryggas.....	31
Särskilda planeringsåtgärder.....	31
Prioriteringar.....	32
Zonering.....	32
Skötselområden.....	33
Anordningar och anläggningar.....	34
Kartmaterial	
Skötselområden.....	37
Skötselplanekarta.....	39

FÖRORD

På kommunstyrelsen uppdrag har Park och Fritid genom Roger Grönwall tagit fram denna naturreservatshandling. Handlingen har producerats av en konsultgrupp bestående av: Patrik Tronde, Sven A Hermelin AB, förslagshandling, underlag rekreation och kartor. Klaus Stritzke, Sven A Hermelin AB, underlag parkhistorik. Tomas Fasth, Pro Natura, underlag naturvärden. Åsa Wilke, Novamark, granskning och redigeringsarbete.

Inom ramen för utredningen har också en fördjupande studie av det historiska landskapet utförts av Gunilla Ingmar och en fotodokumentation av stugorna har tagits fram av WSP.

Som underlag har även en av kommunen genomförd förstudie använts, utförd av Elisabeth Rosell, Gisela Tibblin och Åsa Wilke.

Nacka kommun, september 2010.

BESLUT

Kommunens beslut

Med stöd av 7 kap. 4 § miljöbalken beslutar kommunfullmäktige i Nacka kommun den x/x 2010 att förklara det område som anges på beslutskartan som naturreservat. Beslutsmyndigheten har gjort en prövning av reservatets förenlighet med hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap miljöbalken.

Reservatets namn ska vara Naturreservatet Skuruparken.

NATURRESERVATETS SYFTE

Syftet med naturreservatet Skuruparkens är att bevara och utveckla områdets värden för kulturhistoria, rekreation och biologisk mångfald.

Det kulturhistoriska värdet består framförallt i områdets historia som engelsk landskapspark och det samverkar till stor del med dagens rekreativvärde. Rekreativvärdet består främst av lättillgängliga upplevelser av omväxlande natur med stränder och vatten, ädellövträd, kulturmiljöer och äldre barrskog. I vissa delar av reservatet kan anläggningsberoende aktiviteter också utgöra en del av rekreativvärdet. Aktiviteter och inslag som innebär privatisering av mark och som därmed minskar det allmänna rekreativvärdet får dock inte inrymmas inom reservatet, som t.ex. stugor för privat nyttjande. De biologiska naturvärdena är framförallt knutna till äldre träd och skog med ek och tall.

Översiktskarta

FÖRESKRIFTER

För att tillgodose syftet med naturreservatet beslutar kommunfullmäktige med stöd av 7 kap. 5, 6 och 30 § miljöbalken att nedan angivna föreskrifter skall gälla i naturreservatet.

Föreskrifterna gäller inte för arbetsföretag som krävs för åtgärder som framgår av till naturreservatsbeslutet hörande skötselplan. Dock gäller att markägare och sakägare är skyldig att begränsa effekterna av sådana åtgärder och samråda med tillsynsmyndighet om hur dessa ska ske såvida de bedöms påverka natur- eller kulturmiljön.

Föreskrifterna ska inte utgöra hinder för normal drift och underhåll av väg 222.

A. Föreskrifter med stöd av 7 kap. 5 § miljöbalken angående inskränkningar i markägarer och annan sakägares rätt att förfoga över fastighet inom naturreservatet.

Zoner framgår av beslutskarta.

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och andra författningar är det förbjudet att

- A1. uppföra byggnad eller anläggning annat än sådana med tillstånd enligt föreskrift A11.
- A2. använda kemiska bekämpningsmedel eller konstgödsel med undantag av kemisk bekämpning av jättebjörnlöka.
- A3. anlägga campingplats eller uppställningsplats för husvagnar.
- A4. anordna störande verksamhet som t.ex. motorbana eller skjutbana.
- A5. anlägga bryggor och hamnar eller att hårdgöra stränder annat än sådana med tillstånd enligt föreskrift A11.
- A6. uppföra stängsel eller andra hägnader med undantag av stängsel för betesdjur.
- A7. ta bort död ved från grova träd. Undantag från gäller för säkerhetsåtgärder i anslutning till kör- och gångvägar, samt för att flytta död ved till annan plats med gamla ekar.
- A8. plantera ut för trakten främmande växt- eller djurarter i mark och vatten.
- A9. skogsplantera öppen mark.
- A10. avverka eller utföra andra skötselåtgärder annat än vad som framgår av skötselplanen.

Inom Zon 1 är det förbjudet och inom zon 2 är det efter tillstånd tillåtet att

- A11. uppföra eller förändra mindre byggnad eller anläggning som är kopplad till syftet med reservatet, till exempel kafé, allmän brygga eller informationscentra.
- A12. anlägga ny ledning i mark, vatten eller luft. Framtida naturgasledning får dock anläggas i enhet med kommunens översiktsplan.
- A13. anlägga belysningsanläggning utöver vad som anges på skötselplanekartan.
- A14. anordna upplag inklusive snöupplag annat än i samband med skötsel av området och dess anläggningar.
- A15. förändra områdets permanenta topografi, ytförhållanden eller avrinningsförhållanden, till exempel genom att gräva, spränga, borra, dika, schakta, muddra eller fylla ut. Återställande av tidigare öppen bäckfåra i väster får dock utföras.
- A16. anlägga bilväg, parkering, gångväg, cykelväg eller ridstig eller asfaltera befintlig grusväg utöver vad som anges på skötselplanekartan. Gångvägar som funnits i den historiska engelska landskapsparken får dock återställas och framtida spårväg i tunnel får anläggas i enhet med kommunens översiktsplan.

B. Föreskrifter med stöd av 7 kap. 6 § miljöbalken angående markägares och annan sakägares skyldighet att tåla visst intrång inom naturreservatet.

För att trygga syftet med naturreservatet förpliktas markägare och innehavare av särskild rätt till marken att tåla

- B1. utmärkning av naturreservatets gränser samt uppsättning av informationsskyltar.
- B2. utförande och nyttjande av anläggningar för friluftslivet.
- B3. åtgärder i enlighet med fastställd skötselplan.

C. Ordningsföreskrifter med stöd av 7 kap. 30§ miljöbalken.

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och andra författningar är det för allmänheten förbjudet att

- C1. fälla eller på annat sätt skada levande eller döda träd och buskar samt att skada vegetation i övrigt genom att t.ex. gräva upp ris, örter, gräs, mossor, lavar eller svampar. Att plocka blommor, bär eller svamp är tillåtet med allemansrättens begränsningar.
- C2. störa och skada djurlivet, till exempel genom att klättra i boträd, fånga eller döda däggdjur, fåglar, fiskar, kräldjur eller groddjur.
- C3. medföra okopplad hund.
- C4. sätta upp skylt, affisch eller dylikt.
- C5. rida annat än på anlagd körväg.
- C6. cykla annat än på anlagd väg.
- C7. göra upp eld annat än på anvisad plats eller i medhavd grill.
- C8. framföra motorfordon med undantag av yrkesmässig varutransport i zon 2.
- C9. ställa upp eller parkera husvagn.
- C10. tälta.

Föreskrifterna träder i kraft tre veckor efter den dag då författningen utkom från trycket i länets författningssamling.

Andra föreskrifter som gäller för området

Allemansrätten innebär i korthet att var och en får utnyttja annans mark och vatten för att komma ut och vistas i naturen. Allemansrätten ger rättigheter under ansvar. Huvudregel är 'inte störa – inte förstöra'. Med föreskrifterna inskränks allemansrätten på vissa punkter för att säkerställa reservatets värden. Vissa delar är redan inskränkta av annan lagstiftning som terrängkörningslagen och lokala ordningsföreskrifter och trafikföreskrifter som gäller för Nacka.

Allemansrätten och terrängkörningslagen

Allemansrätten och terrängkörningslagen innebär i korthet följande:

- Det är inte tillåtet att skräpa ned.
- Blommor, bär och svamp, nedfallna grenar och torrt ris får plockas. Fridlysta blommor får inte plockas.
- Jakt och fiske ingår inte i allemansrätten. Alla vilda däggdjur och fåglar är fredade.
- Djurarter som hotas av utrotning är fridlysta, till exempel alla grodor och ormar. Djurens ungar och bon måste lämnas ifred. Att ta fågelägg räknas som jakt och är inte tillåtet.
- Det finns ingen motoriserad allemansrätt. Enligt terrängkörningslagen är det förbjudet att köra bil, MC, moped och andra motordrivna fordon på barmark i terrängen. Det är inte heller tillåtet att köra med motordrivna fordon på enskilda vägar som är avstängda för motortrafik. All naturmark utanför väg, exempelvis park, åker, äng, skog och stränder räknas som terräng. Stigar, vandringsleder och motionsspår är också terräng i lagens mening. Det är inte tillåtet att köra där, även om förbudsskyltar saknas. Generellt undantag från förbudet gäller för jordbruk, skogsbruk, statlig eller kommunal tjänsteman, skötsel- och anläggningsarbete inom park-, idrotts-, eller friluftsområden samt inom tomt för räddningstjänst, läkare och brandkår. Undantaget gäller om åtgärden ej kan utföras på annat lämpligt sätt.
- Det är tillåtet att ta sig fram till fots, cykla, åka skidor och tillfälligt vistas i naturen om man visar hänsyn och är försiktig.
- Att bada, förtöja båt tillfälligt och gå iland är tillåtet överallt utom vid tomt.

SKÖTSEL OCH FÖRVALTNING

I enlighet med 3 § förordningen om områdesskydd fastställer kommunfullmäktige i Nacka kommun tillhörande övergripande skötselplan med huvudsakliga mål, riktlinjer och åtgärder för naturreservatets skötsel och förvaltning. Inom ramen för dessa kan kommunerna fortlöpande meddela direktiv för förvaltningen. Nacka kommun är förvaltare för naturreservatet i enlighet med § 2 förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken.

Organisation av förvaltningen vid beslutstillfället

Tillstånd och dispens från föreskrifterna beslutas av Miljö- och Stadsbyggnadsnämnden som också är tillsynsmyndighet.

SKÄL FÖR BESLUT, PRIORITERADE VÄRDEN

Värdefullt helhetslandskap

Området utgör den centrala delen av en historisk engelsk landskapspark från sent 1700-tal. De naturscenerier som gjorde området attraktivt vid den tid då parken planerades och anlades har trots störningar delvis kvar sitt värde. Den utpräglade sprickdalstopografin med stora höjdskillnader ger landskapet kontraster och den historiska markanvändningen med betesdrift har skapat förutsättningar för ekbestånden. De grova äldre träden, framförallt ek och tall, som

finns i området utgör det huvudsakliga värdet ur biologisk synpunkt. Flertalet skyddsvärda organismer är beroende av förekomst av död ved. Även upplevelsemässigt är de enskilda träden och de gamla trädbestånden ett av de viktigaste värdena. Skurusundet och dess stränder är av central betydelse för friluftslivet i reservatet eftersom utblickar över vattnet värderas högt.

Förutsättningar för bevarande och utveckling

Förutsättningarna för att bevara de värdefulla träden och säkra en återväxt genom skötselåtgärder är goda. Ett återupprättande av den engelska landskapsparken med omväxlande tallhällmarker, halvöppna hagmarksliknande karaktärer, öppna ängslyckor samt framröjning av bergssidor och utsikter gynnar såväl kulturvärden och upplevelsevärden som fortbeståndet av de vidkroniga gamla ekarna. För att riklig förekomst av död ved ska uppfattas positivt av allmänheten krävs att hanteringen planeras väl och att tydlig information sprids om avsikten. Vålhävdade kulturmarker är uppskattade av människor för rekreation och värdefulla för den biologiska mångfalden. Ett landskap som skildrar den historiska markanvändningen ger den lokala kulturhistoriska identiteten ett starkt stöd.

Närnatur, vardagslandskap och utflyktsmål

Området gränsar direkt till bostadsområden och ett av de viktiga värdena är dess funktion som närnatur. Närnatur ger möjlighet till rekreation för befolkningsgrupper med kort räckvidd som barn och äldre. Den har också ett värde genom identifikation med den natur som man bor nära och områdets parkhistorik ger en ytterligare dimension med möjlighet till historisk förankring i sin närmiljö. Skuruparken utgör idag endast i begränsad utsträckning ett utflyktsmål.

Förutsättningar för bevarande och utveckling

Naturreservatet kommer även i fortsättningen att vara tillgängligt för omkringliggande bostadsområden. Områdets attraktionskraft som utflyktsmål kommer att öka genom upprustning av den engelska landskapsparken, förbättrad information om områdets kvalitéer och den eventuella etableringen av ett kafé i området.

VAL AV SKYDDSFORM

Nacka befolkning beräknas öka. Därmed ökar också behovet av attraktiva områden för rekreation. För att kommunens mångfald ska kunna värnas ställs vid utbyggnad krav på hög biologisk och rekreativ värdeäthet i kvarvarande friområden. Att bevara och utveckla de värdefulla natur- och friluftsområdena är därmed en långsiktig fråga av avgörande betydelse för såväl folkhälsa som hållbar utveckling. Reservatsbildning är idag det enda tillgängliga instrumentet för ett långsiktigt skydd.

ÖVERENSTÄMMELSE MED ÖP OCH DP

Nackas översiktplan anger att området ska bevaras som friområde. Naturreservatet berör till en mindre del detaljplanelagt område för allmänt ändamål och parkmark. Naturreservatet bedöms inte stå i strid med detaljplanen. Strandskydd gäller för del av området.

INTRESSEPRÖVNING

Inskränkningarna bedöms inte påverka något enskilt eller allmänt intresse i större utsträckning än nödvändigt med hänsyn till skyddsbehovet. Naturreservatsbeslutet innebär att de stugor som finns inom området kommer att avvecklas.

ÄRENDETS BEREDNING

Förslag till naturreservat har genomgått en bred remissbehandling under tiden 20070705-20070930. Ägare och innehavare av särskild rätt till marken har givits möjlighet att yttra sig över det omarbetade förslaget under tiden 2010xxxx-2010xxxx.

AVGRÄNSNING

Området begränsas i norr av Värmdöleden. Det har inte bedömts motiverat att ta med området norr om leden då sambanden med dessa är svaga. Det område som anges som arbetsområde i Vägverkets arbetsplan för ny Skurubro läggs utanför reservatet trots att områdets naturvärden är höga. Detta eftersom det inte bedöms som lämpligt att innefatta en modern vägbro i ett naturreservat. I öster ingår ett smalt vattenområde i Skurusundet i reservatet. Med hänsyn till den relativt intensiva båttrafiken i sundet bedöms ett bredare område vara olämpligt. Söderut begränsas reservatet av ett väletablerat båtuppläggningsområde. I områdets västra del föreslås att all obebyggd mark innefattas i reservatet för att förhindra upplevelsemässigt störande ingrepp längs gångvägen.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Benämning	Naturreservatet Skuruparken
Kommun	Nacka
Församling	Nacka
Fastigheter	Del av fastigheterna Sicklaön 73:10, Sicklaön 40:14 och Sicklaön 208:15.
Markägare	Nacka kommun och JM AB
Areal	20,5 ha
Förvaltare	Nacka kommun

BESKRIVNING

Friluftsliv och upplevelsevärden

Området i sin helhet är av värde framförallt för närrekreation genom sin lättillgänglighet och omväxlande natur.

Nedan beskrivs de viktigaste delvärdena. Beskrivningen ansluter till den typ av värdebeskrivning som används av regionplane- och trafikkontoret.

Kulturhistoria

Utöver att vara ett värde i sig själv är också det historiska sammanhanget som den engelska landskapsparken utgör ett viktigt upplevelsevärde. Kännedom om att områdets kvalitéer medvetet utnyttjats och understrukits redan på 1700-talet ger dagens flanör en historisk förankring vilket ger ett besök mervärde. Allmän kännedom om områdets mark- och parkhistorik men framförallt den om den engelska landskapsparken och den för det värdefulla eklandskapet så viktiga betspåverkan bör spridas.

Utblickar och Skurusundets strand

Från bergen har man vacker utsikt över Skurusundet och det omgivande landskapet. Stränder är bland de mest populära rekreativmiljöerna. Längs Skuruparkens stränder finns populära stigar och platser.

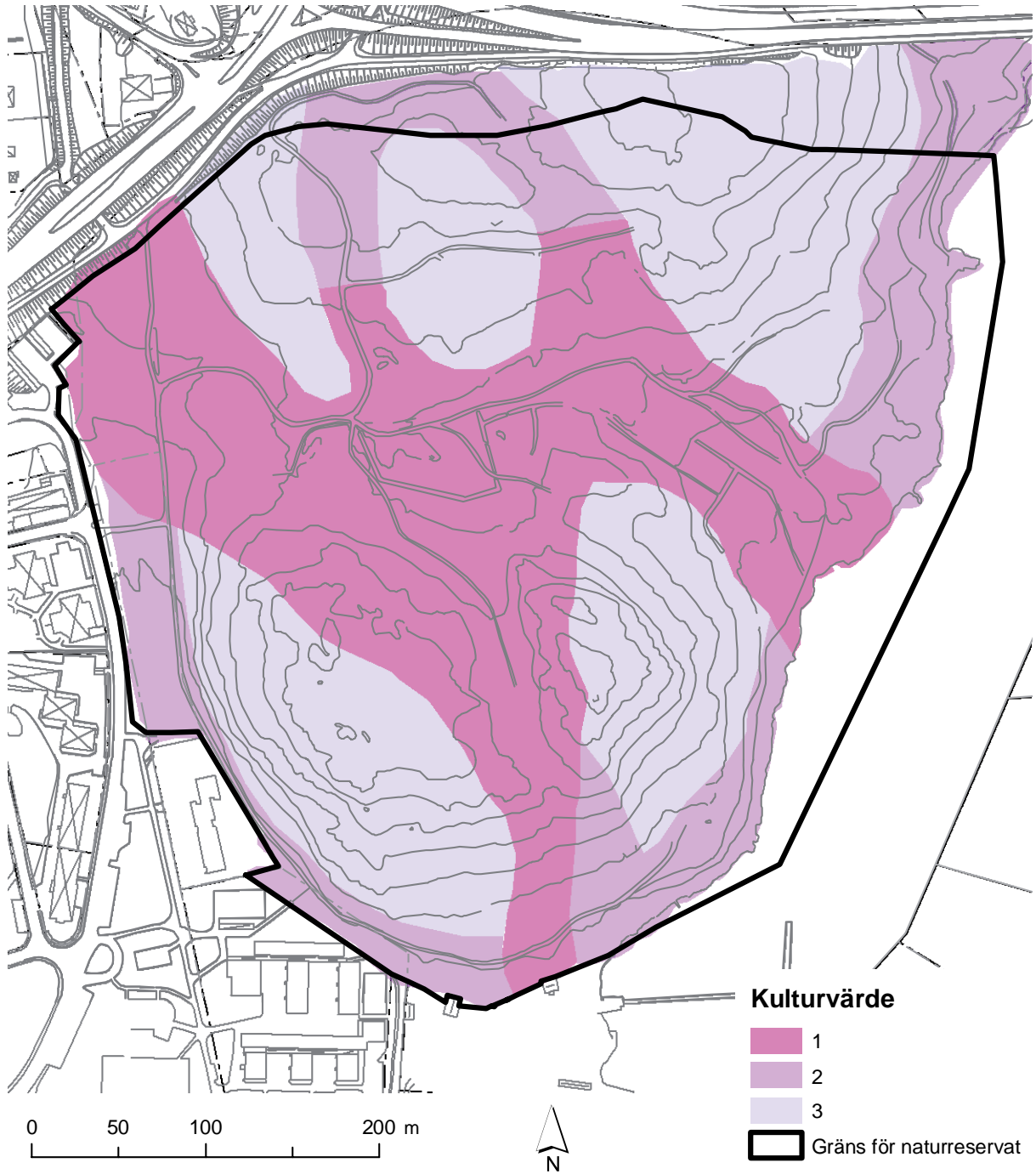
Spännande natur – gamla grova träd

De biotoper som utgör grunden för naturvärdena ger också stora upplevelsevärden. De mäktiga gamla ekarna och tallarna uppskattas även av dem som inte förstår betydelsen av alla de organismer som är knutna till träden.

Service och samvaro – kafé

Om ett kafé byggs så kommer det att medföra ett avsevärt höjt rekreativvärde. Verksamheter knutna till kaféet som t.ex. information, odling och försäljning kan utgöra grunden för att området ska bli ett populärt utflyktsområde.

KULTURVÄRDESKARTA

KULTURHISTORISKT VÄRDE I ENGELSKA LANDSKAPSPARKEN

Skuruparkens kulturhistoriska värde som engelsk landskapspark beror framförallt på att den är representativ och finns relativt väl dokumenterad i 1700-talskällor. Engelska landskapsparker är relativt sällsynta i Sverige vilket ökar betydelsen hos varje enskild anläggning. Att den välkände trädgårdsarkitekten Fredrik Magnus Piper var engagerad vid dess tillblivelse utgör ett särskilt värde. Skuruparken kan betecknas som en enhet där hela område är av kulturhistorisk värde, vilket innebär att det finns svårigheter att gradera värdet inom delområden.

Ett centralt område som omsluts till största delen av höga berg utgör kärnan av anläggningen tillsammans med ravinens öppning mot söder, sänkans öppning mot öster och resterna av promenaden vid sänkans öppning mot väster. Utseendet och karaktären av den centrala parkens innehåll med kultiverad mark och uttrycksfulla bergformationer med vild vegetation kan förvanskas genom igenväxning och okänslig placering av byggnader. Detta centrala område har markerats som särskilt skyddsvärt med värdeklass 1.

Skyddsvärd är även mark i anslutning till promenadvägar runt parkområdet och även den ursprungliga parkingången från templet på bergets topp i norr. Dessa ytor har markerats med värdeklass 2. Resterande del ingår i helhetsvärdet och har markerats med värdeklass 3.

Landskapsparkernas utveckling i allmänhet

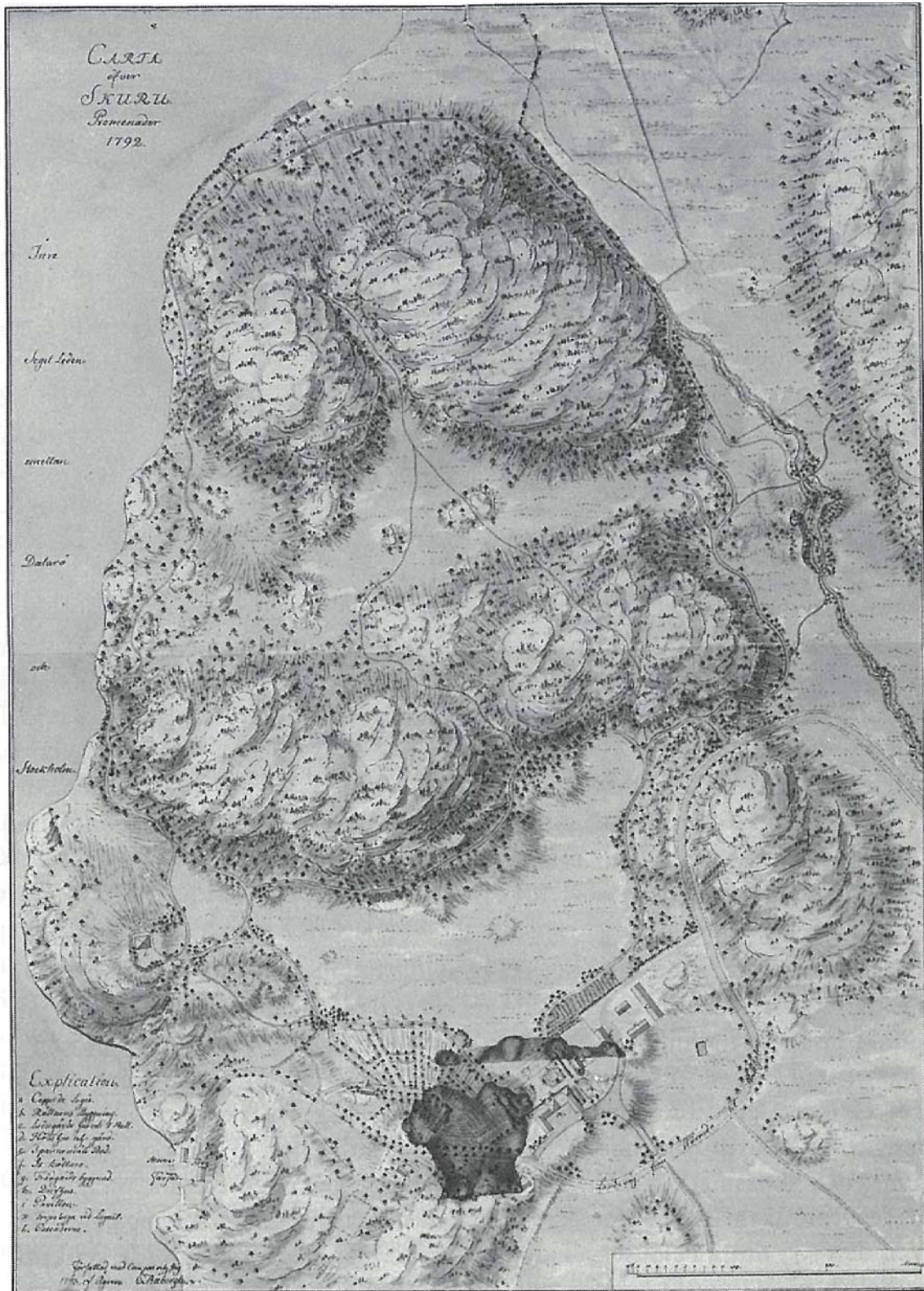
Under slutet av 1700-talet och början av 1800-talet hade idén om den engelska landskapsparken och dess innehåll fått spridning även i Sverige. Parker eller trädgårdar från tiden före den engelska landskapsparkens ideal var anlagda, eftersom ändamålet var att skapa ordning i naturen. De engelska landskapsparkerna däremot utnyttjade till största delen den befintliga naturen och dess inneboende värden. Dess innehåll skulle beröra besökarens sinnen och framkalla stämningar av varierande slag från glädje till dysterhet i välplanerade följd. Påverkan av tankar och sinnen skedde genom upplevelser av markanta och innehållsrika, naturliga scenarier som kunde förstärkas genom förändringar av vegetation, vägföring och även välplacerade parkbyggnader, minnesstenar och dylikt.

Skuruparkens uppkomst

Fortifikationsofficeren Carl Råbergh blev 1786 genom giftermål med Christina Lindeman ägare till Skuru gård. Råbergh anlade Skuruparken som en engelsk landskapspark och tog hjälp av Fredrik Magnus Piper. Piper bidrog bl.a. med ritningar till Paviljongen (senare kallad Skuruborg), den tvåvåningsvilla som omkring 1790 uppfördes öster om Skuru gård på ett berg intill Skurusundet. Han gjorde också ett utkast till en generalplan över Skuru, som omfattar området omedelbart söder om huvudbyggnaden.

Landskapet i Skuruparken innehåller i högsta grad förutsättningar för skiftande scenarier. Området är bergigt med storslagen dramatik i den södra delen. Dramatiken förstärks av en trång sprickdal som går i nord-sydlig riktning. I kontrast till denna ligger en dalgång i ost-västlig riktning som en mjuk skål mellan de norra och de södra bergspartierna. De stigar som Carl Råbergh ritade in på "Karta över Skuru promenader" från 1792 tar tillvara de naturliga förutsättningarna. Vandringen från den öppna vårdade parkytan vid herrgården upp på det vilda

KARTA ÖVER SKURU PROMENADER 1792

Denna karta är i motsats till övriga framställd med norr nedåt.
 Bildkälla Olausson Magnus, *Den Engelska parken i Sverige under gustviansk tid*, 1993.

skogsklädda och ogästvänliga berget gav en första kontrast. Väl över berget mötte en mjuk öppen dalgång med ängsmark och skiftande skogsbryn i böljande linjer, mot norr förstärkt av ekar. Vägen ledde sedan in i den trånga dalen som kändes tung och mörk efter promenaden över ängen. Denna situation förändrades plötsligt efter en kort sväng ut ur dalen, där en fantastisk utsikt över vattnet och stränderna öppnade sig.

Vägen ner mot vattnet i söderslutningen kunde förmedla en ny stämning som åter skiftade på promenaden runt udden, utmed sundet.

Kulturpåverkan var begränsad men valet att nyttja området söder om Skurusundsbron var helt i linje med det innehåll man eftersträvade för en engelsk landskapspark i slutet av 1700-talet.

Jonas Carl Linnerhielm har i sina "Bref från resor i Sverige", i både ord och bild beskrivit hur han färdats genom Skuruparken på 1790-talet och bekräftar där det utseende som Råberghs karta visar. Även om åkrar odlades upp under 1800-talet bevarades enligt lantmäterikartor t.ex. vägsträckningarna ända in på 1900-talet.

När Skurubron byggdes skar den rakt igenom parken. Huvudbyggnaden och den del av parken som Pipers ritningar visar kom att ligga norr om bron. Det som ligger söder om bron är det som vi i dag kallar Skuruparken.

Spår som finns kvar

Utöver de naturliga förutsättningar som lade grunden till den engelska landskapsparken och som till stora delar är de samma idag finns också andra spår efter den engelska landskapsparken bevarade på platsen.

Vägen utmed områdets västra del

Genom att studera spår i terrängen upptäcker man en vägbank som visar på en ursprunglig och avvikande vägdragning från dagens raka sträckning. Spåren överensstämmer också med Råberghs karta.

Norrifrån böjde vägen av mot öster och följde höjdens fot i gränsen mellan relativt plan mark och obrukbar berg- och blockmark. Resterna av en vägbank som utgjorde tillfarten till bron över kaskaden från öster finns också kvar. Sannolikt kan man med ytterligare studier åtminstone delvis återfinna spår även efter övriga gångvägars sträckningar i terrängen.

Sprickdalen och utsikten

Den tidigare beskrivna sprickdalen med den för promenaden viktiga känslan i övergången från en tung och närmast skrämmande natur till en ljus och överraskande utblick över sjön och landskapet som omger denna är ett av de viktigaste inslagen i Skuruparken. I dalen vittnar hasselbeståndet om en förändring av den naturliga ursprungliga vegetationen. Trädbeståndets ålder i slutningen nedanför ravinen mot söder kan tyda på att en medveten gallring som hållit siktlinjen fri mot vattnet och landskapet. Kronansatserna i ekarna i slutningen som idag delvis skymmer utsikten är skadade i en nivå som ligger under siktlinjen mot sjön och horisonten. Det kan röra sig om stormskador, men kan också vara tecken på att man genom beskärning hållit sikten fri. Stigen som leder brant ner i den södra slutningen går strax efter krönet mellan en bergvägg och ett stort block som båda uppvisar spräckta ytor mot stigen. Denna öppning kan vara anlagd för stigen.

ÄGOMÄTNINGSKARTA 1862-1863

Utdrag ur ägomätning 1862-1863. Bildkälla Lantmäteriet Gävle A67:26; Lantmäteriet Stockholm, Nacka 45.

MARKANVÄNDNING

Odlingshistoria

Skuruparken utgör ett fragment av ett landskap där gammelekar var långt vanligare än idag. Naturtypen med sina höga värden ur såväl natur-, kultur- som rekreationssynpunkt nybildas knappast alls i vardagslandskapet utan är en produkt av den historiska markanvändningen. Odlingshistorien kan framförallt studeras i lantmäteriakter från 1690 och framåt. Skuruparken betecknas 1690 som ”oduglig mark” d.v.s. varken som åker eller äng, synonymt med det som ofta betecknas som utmark. Det innebär att området med största sannolikhet utnyttjades för bete. Då begreppet Skuruparken föddes för 200 år sedan fanns alltså i sprickdalarna ett välhävdad beteslandskap där det växte gamla träd och mellan dessa stora gläntor med ängsbetesflora. De gamla ekar och tallar vi ser idag hade redan då passerat 100 år och många var 200 år eller äldre. Hällmarkerna och branterna var i mindre grad betespräglade p.g.a. svårillgänglighet och lägre avkastning.

På 1774 års karta betecknas Skuruparken som ”hage”. Den allmänna övergången från inhägnade inägor och utmarker tillgängliga för djuren till inhägnade beteshagar sker alltså relativt tidigt här. År 1772 presenteras området som ”Skuru promender” och 1824 anges området som ”Skuru park”. Uppodling av åkermark i Skuruparken har markerats först på 1863 års karta. Åkermarkens utbredning överensstämmer till största delen med de områden som idag endera är öppna eller relativt nyligen igenvuxna. Resten av parken betecknades 1863 som ”hagmark och skog” som endera är ”högländ och bergbunden” eller ”jemnländ”, ibland med ”löfskog”. 1904 har dessa områden förts samman under en enda rubrik, ”kalf - och oxhagen”.

Förutom åkrarna har Skuruparken alltså varit en enda stor beteshage. På det ”bergbundna” området mitt i parken är en byggnad utritad, troligen en hölada. Enligt muntliga uppgifter stod under första halvan av 1900-talet just på detta stället den lada där vikstugor och dansbanegolvet förvarades under vinterhalvåret. Ladan syns på vykort från den tiden. I slutet av 1700-talet och början av 1800-talet fanns ett torp kallat Lugnet i den allra sydostligaste delen av Skuruparken, troligen inom vad som idag är båtuppläggningsområde.

Stugbebyggelse

Vid sekelskiftet hade förmögna stockholmare börjat hyra eller köpa sommarnöjen vid Skurusundet. I Skuruparken såg de mindre bemedlade en möjlighet till friluftsliv och under 1900-talets första decennium växte ett campingliv fram i parken. Under 30-talet hyrde ett hundratal tältplats för hela sommaren och på helgerna tillkom flera hundra som betalade för helgplats. Tälten fick inte kvarstå efter den 1 oktober. Tälten kompletterades så småningom med trägolv och verandor. Vid Skanstull fanns en affär som sålde hopvikbara stugor och dessa blev snabbt populära i Skuruparken. Under vintern monterade sommargästerna ner sina små hus och Eneqvist AB tog 5 kr för att köra dem till en lada på berget där de vinterförvarades.

Det finns idag bara en ursprunglig vikstuga kvar.

BIOLOGISKA VÄRDEN

Lövskogsbiotoper med grova ädellövträd

Kännetecknande för området är gamla och grova träd, framförallt av ek och tall, med rödlistade arter knutna till sig. Det historiska betet är en viktig förutsättning för utvecklingen av dessa biotoper som det idag råder stor brist på. Vedlevande svampar på ek är bl a korallticka och oxtungsvamp. Den sistnämnda parasiten finns på ca 30 träd i Skuruparken. En vedsaprophyt som förekommer på hassel är hasselticka. Vad gäller den lägre epifytfloran finns förvånansvärt många arter av intressanta lavar på gammelekar. Ett 10-tal signalarter förekommer, däribland de rödlistade arterna grå skärelav och rödbrun blekspik medan bl.a. brun nållav och gulpuddrad blekspik är mer spridda.

Den högre floran är ganska rik i bryn och gläntor där det lerhaltiga underlaget möter det magrare, ursvallade jordtäcknet med mest tall. Typiska brynarter i fältskiktet är vippärt, spenört och blodnäva. På magrare och mer solexponerad mark finns bl.a. bockrot, lundtrav, knägräs, darrgräs, backglim, gullviva och gökärt. I mer skuggad och sluttande terräng och rasbrant finns lundelm och blåsippa. I rasbranter mot söder är buskskiktet artrikt med många bärande arter som t.ex. björnbär, berberis, slån, oxbär, fläder, måbär, skogstry, kaprifol, getapel, hagtorn, häggmispel och stora hasselbuskar.

Den lägre markfloran bjuder även den på åtskilliga intressanta arter på mullrik mark. Scharlakansvaxing är vanlig och spridd och ibland i sällskap med andra vaxskivlingar. Igelkotttröksvampen växer under hassel och lind i en sydvänd rasbrant. Signalarter som guldkremla och bolmörtsskivling är mykhorhiza-arter under ek där också svart trumpetsvamp finns.

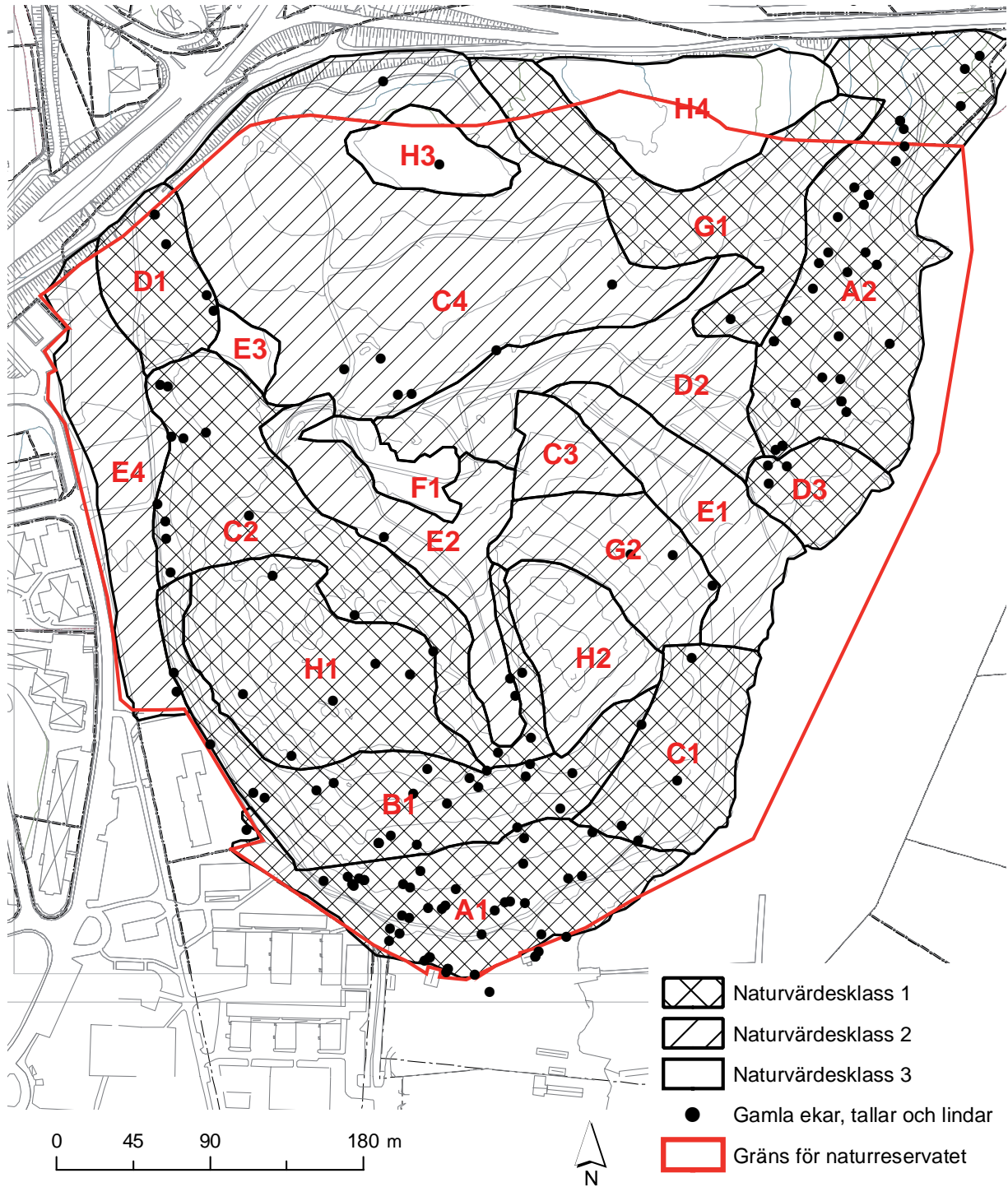
Olika hackspettar är vanliga. Mindre hackspett, som är en rödlistad art, ses påfallande ofta, vår som höst. Den söker sig företrädesvis till lövskogen där den döda klenveden i grenverket tilltalar arten mest. Artens möjligheter att fortleva i parken kräver att död ved även från triviellöv sparas. Kattugglan är också vanlig och har lätt att finna bohål i de många gammelekarna. Inom den lägre faunan är insekter delvis dokumenterade, i första hand skalbaggar. Till ekar med mulminnehåll är en del bladhornade skalbaggar knutna. Den marmorerade guldbaggen har lämnat rikligt med spår efter sig, främst spillning från larverna men också skaldelar från fullbildade djur. I många av de gamla ekarna lever också träjordmyran som ofta är värd för andra sällsynta skalbaggars larver.

Gamla tallar

Den andra biotop som förekommer i området och som har höga biologiska värden utgörs av gamla tallar. Tallarna förekommer främst i blandbestånd med ek, där de blir grova och högvuxna. På hällmarkerna finns senvuxna gamla tallar. Vanliga tall-levande vedsvampar är talticka, grovticka och blomkålssvamp. Luddtickan är en rödlistad rotparasit på tall som förekommer i området.

Tallarna i Skuruparken har hög medelålder och i ytterdelen på grovbarkiga och soligt växande gamla tallar lever reliktbocken. Denna rödlistade art har dokumenterad förekomst i ca 10 tallar, vilket visar sig på gnagspåren på insidan av ytterbarken eller gnaghål i denna.

NATURVÄRDESKARTA

C1 Blandskog ek-tall, lövskog**Naturvärdesklass: 1**

I den soligaste sluttningen med bästa utsikten mot Saltsjön är koncentrationen av stugor stor. Kring stugorna står ett gles trädskikt av gammal tall och ek. Närmast Skurusundet tättnar trädskiktet och stugbeståndet är glesare. Närmast vattnet växer mest asp, björk, ek och klibbal.

C2 Blandskog ek-tall, lövklädda branter Naturvärdesklass: 1

Äldre skog med stort inslag av ek i sluttningar och små branter kring hållmark och den centralt belägna sprickdalen som tidigare varit uppodlad. Jätteträd med stora håligheter och mulm finns i nordväst. Tallinslaget är bitvis dominerande i denna del, men här växer också en hel del äldre gran. Intill sprickdalen i Skuruparkens centrala del är marken bördig och med hasselinslag. Förekomst av scharlakansvaxskivling. Obetydligt inslag av stugor.

Högt naturvärde tack vare de gamla ekarna men också goda markförhållanden som är gynnsamma för floran.

C3 Blandskog tall-ek**Naturvärdesklass: 2**

Litet område i centrala Skuruparken i anslutning till den tidigare uppodlade sprickdalen. Ett ganska gles trädskikt av äldre tall och ek på tunt jordtäckt hållmark. Ekar med goda förutsättningar att med tiden utveckla nyckelbiotopskvalitet.

C4 Blandskog tall-ek**Naturvärdesklass: 1-2**

Största delområdet, vilket omfattar den längre liggande delen av norra Skuruparken. Bitvis dominerar ek, bitvis tall. Ekarna är mestadels medelålders, drygt 100 år gamla, men äldre träd förekommer. Tallarna är överlag gamla med flera värdefulla värdträd för vedinsekter i bryn mot söder.

Bitvis har området högsta naturvärde, där gammal tall utgör det viktigaste värdekriteriet. För ek är det i första hand ett utvecklingsområde.

D1 Bryn**Naturvärdesklass: 1**

Krympande glänta där lövsly och buskar har brett ut sig, främst slån. I det sydvända brynet står ett par ihåliga gammelekar. De öppna gräsmarkerna domineras av högvuxna gräsarter, men med inslag av örter som blodnäva, rockentrav, svartkämpar och harklöver. Marken har ej varit uppodlad, men har ändå hållits öppen. En väg tvärrar över gräsmarken. Väster om vägen växer en del sly, men också unga ekar.

D2 Bryn med jätteträd, lövskog Naturvärdesklass: 2

Den centralt belägna sprickdalen som tidigare varit odlad är idag delvis tagen i anspråk för stugor, tillhörande tomter och vägar till dessa. Andra delar har kraftigt buskat igen med slån och lövsly i fuktigare delar. Mindre gläntor med öppen gräsmark återstår. I soliga bryn finns exempelvis vippärt.

D3 Bryn med jätteträd   Naturvärdesklass: 1

I förlängningen av den centralt belägna sprickdalen som tidigare varit uppodlad finns en öppning kring flacka berghällar nära Skurusundet. Hällarna har fin utsikt mot vattnet och är besöksmål och här inkräktar man inte på någons husfrid. Kring hällarna finns små buskmarker och däremellan en del gräsytor med ängsflora. En jätteek står omgiven av ett stort busksnår.

E1 Lövskog   Naturvärdesklass: 3

Medelålders lövskog bestående av främst asp på tidigare öppen mark i den centralt belägna sprickdalen. Självgallrat löv har dött, fallit och blivit asplågor. Tidigt successionsstadium av löv.

E2 Lövskog   Naturvärdesklass: 3

Medelålders lövuppslag i den centrala sprickdalen som tidigare varit odlingsmark. Asp dominerar. I söder har gran vandrat in.

E3 Lövskog   Naturvärdesklass: 3

Litet och ungt aspuppslag i en glänta.

E4 Lövskog   Naturvärdesklass: 2-3

Blandad lövskog där dominerande arter är alm, lönn, klibbal, sälg och asp. Vanliga är också björk, ek och fågelbär. Därtill noterades också ask, hägg, sykomorlönn och en grov poppel. Klibbalar och någon enstaka alm är något äldre, men för övrigt är trädskiktet ungt eller medelålders. Alarna växer intill den bäck som tidigare fanns här. Längst söderut finns en glänta där mest gråvide-buskar växer vid sidan av höga örter. Fältskiktet består i stora delar av aggressiva, konkurrensstarka växter såsom jättebjörnloka.

F1 Öppen slåttermark   Naturvärdesklass: 3

Tidigare odlad mark som slås årligen då gräset tas bort. Högväxta örter och gräs dominerar med litet utrymme för mindre, konkurrenssvaga arter.

G1 Tallskog   Naturvärdesklass: 1

Gammal högvuxen tallskog i sluttning med inslag av senvuxen ek i öster. Större inslag av ek i den centrala sprickdalen. I nordväst magrare marker med lägre tallar och ljungvegetation. De gamla tallarna utgör det viktigaste värdekriteriet för det höga naturvärdet. En del fallna tallar har skapat värdefull död ved som under lång tid framöver kan utgöra bostad för den lägre faunan om de får ligga.

G2 Barrblandskog Naturvärdesklass: 2

Äldre barrblandskog nedanför nordvärd bergbrant där granen dominerar. Lövinslag av varierande grad och art. Äldre ekar finns insprängda bland granarna och i öster står en grov gammal ek. I väster växer mest ungt löv under glest stående gammal tall. Stugor saknas. Den enda granskogen i Skuruparken och med en hel del ganska gamla träd.

H1 Hällmarkstallskog, björksumpskog Naturvärdesklass: 1

Den största hällmarksskogen i Skuruparken med ett ganska tätt trädskikt av gammal tall. I väster gradvis starkare sluttande och övergående i en brant. Diffus övergång i söder och norr mot blandskog med ek. Tillgången på död ved liten, vilket till stor del beror på vedeldare. I en terrängsvacka nära toppen finns ett litet kärr med björk. Få stugor, men en ny uppfördes år 2007.

H2 Hällmarkstallskog Naturvärdesklass: 2

Markant bergstopp med ett obetydligt jordtäckte och ett glest trädskikt av gammal tall. I omgivande branter växer tallen tätare. I sluttningen mot sydost mer gradvis övergående mot löv i branten nedanför.

H3 Hällmarkstallskog Naturvärdesklass: 3

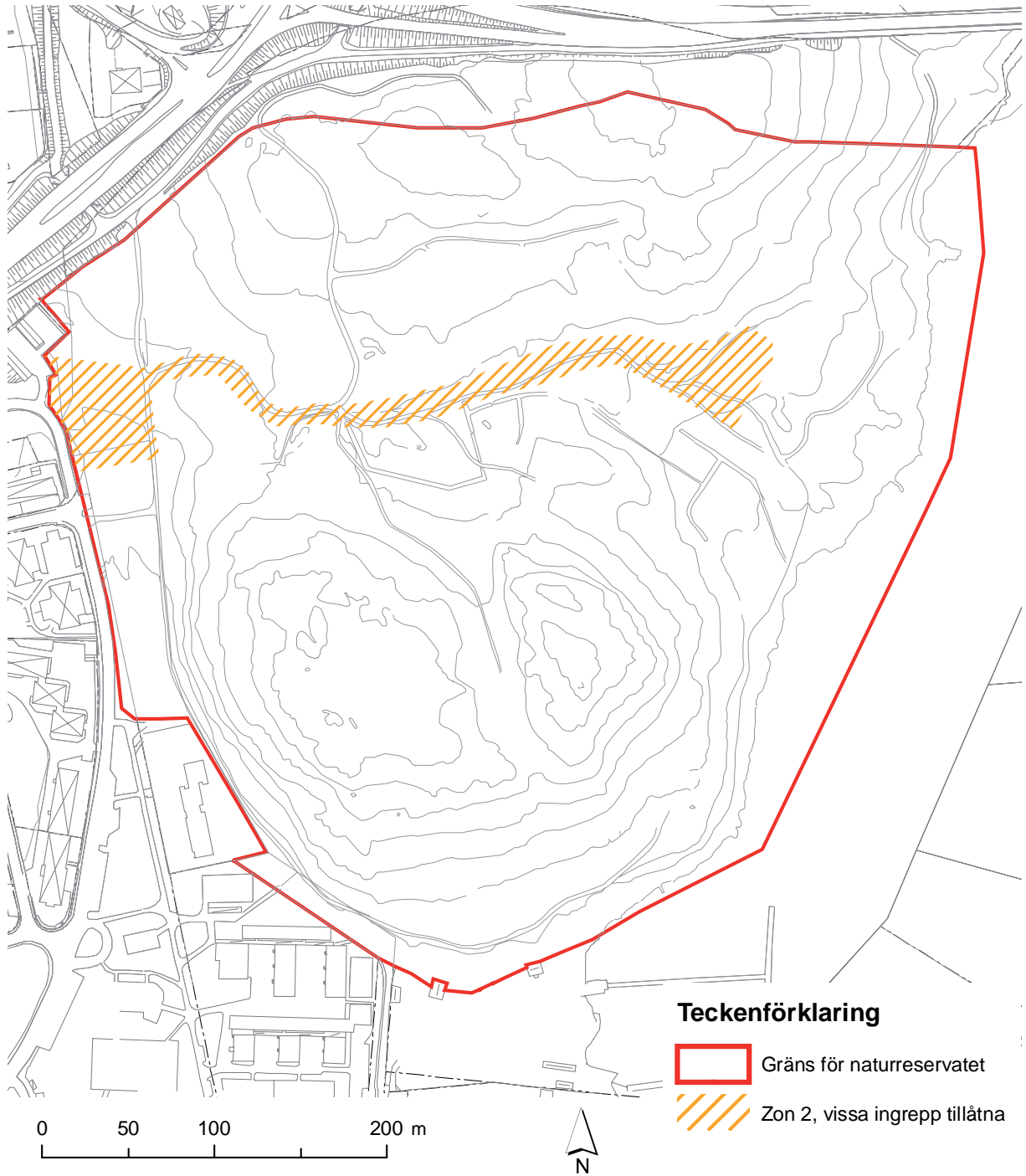
Minsta hällmarken som nästan är trädlös sedan tallar avverkats.

H4 Hällmarkstallskog Naturvärdesklass: 2

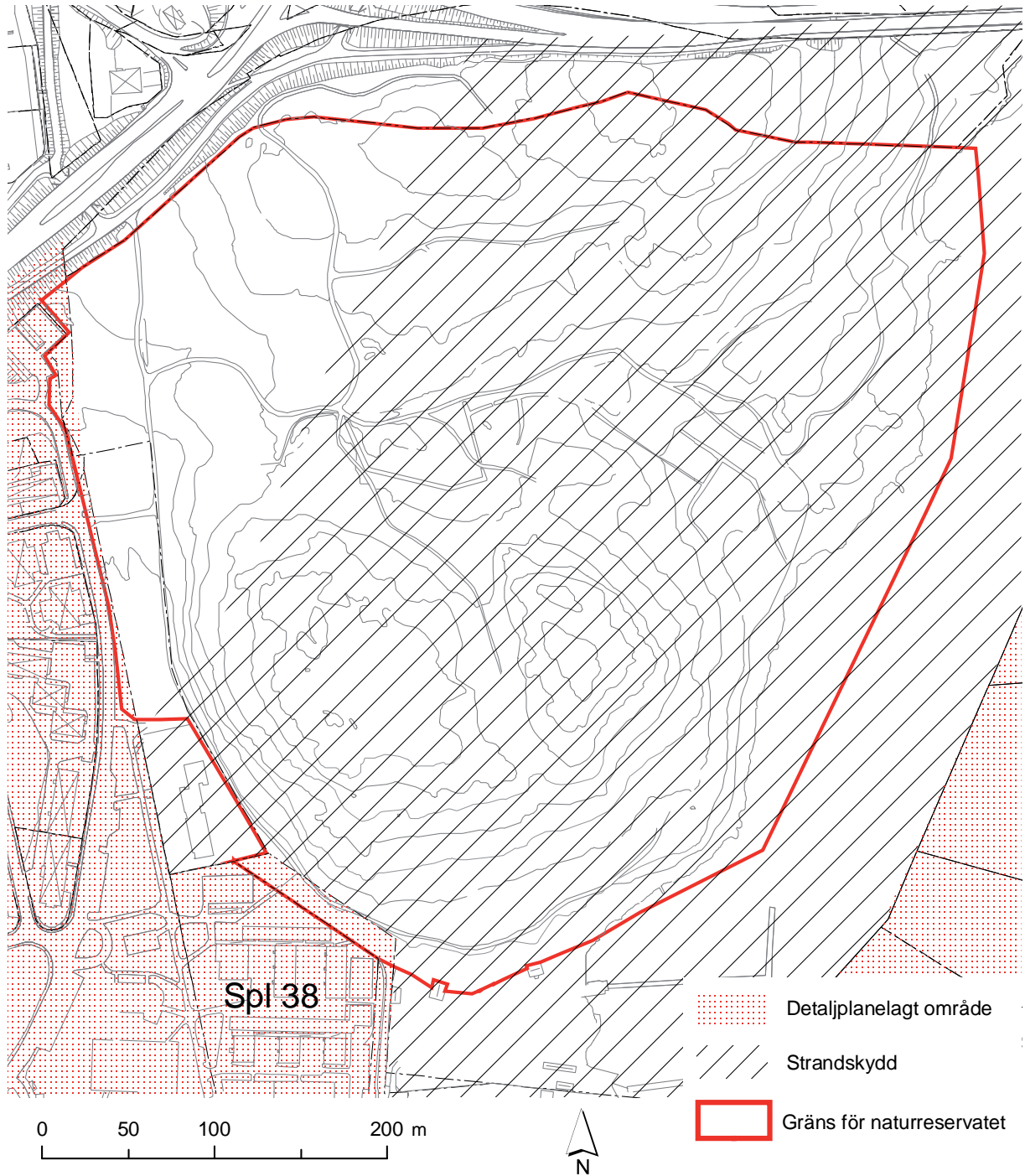
En flack hällmarkshöjd närmast motorvägen. Gruppvis växande tallar med täta klungor av ungträd under gamla tallar omväxlande med trädlösa lavklädda hällar.

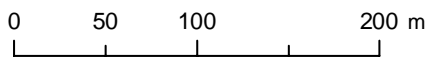
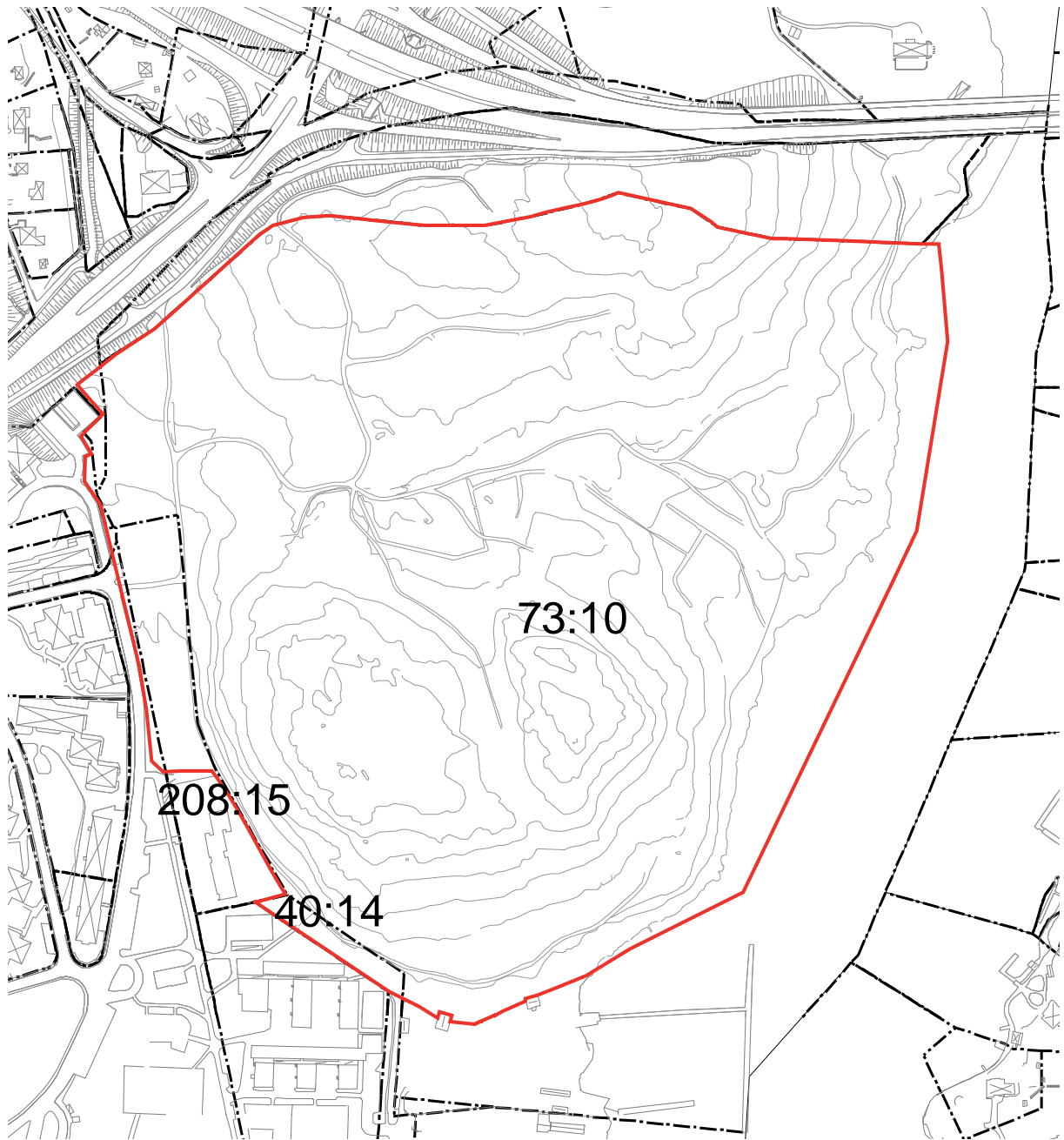
BESLUTSKARTA

FÖRORDNANDEKARTA

FASTIGHETSKARTA

SKÖTSELPLAN

**Naturreseptatet Skuruparken
Nacka Kommun**

HUR RESERVATETS SYFTEN SKA TRYGGAS

Den engelska landskapsparkens drag bevaras och lyfts fram genom information, återställning av gångvägars sträckning och utseende samt återställning av öppenheten hos igenvuxna marker. Parkens viktiga upplevelse av omväxling med en variation mellan täthet och öppenhet med vyer och utblickar återskapas.

Rekreativstråk bevaras genom återkommande röjningar i anslutning till stigar och vägar. Skurusundet bibehålls som ett öppet vattenområde med lättillgängliga, välhävda stränder med höga rekreativvärden.

Ädellöv gynnas och äldre ädellövträd skyddas. Karaktär av ekhage eller lund eftersträvas beroende på vilka värden som dominerar i de enskilda bestånden.

Äldre tallbestånd lämnas för fri utveckling och äldre tallar skyddas.

Skötsel av skog i övrigt inriktas på att stärka upplevelsen av orördhet och skogskänsla genom skydd mot buller och ljus, noggrann renhållning samt upprätthållande av sammanhängande skogsbestånd med hög frekvens av äldre träd.

Skötseln gynnar skyddsvärda arter som finns i eller kan antas spridas till reservatet bl.a. genom att i möjligaste mån död ved sparas.

Rekreativvärdet kan förstärkas genom möjlighet till utveckling av en publik kaféverksamhet.

Generella anvisningar

Skadade eller döda träd tas ner i de fall reservatsförvaltaren bedömer dem utgöra en risk. Död ved läggs på lämpliga platser, så långt möjligt där den uppkommit oavsett om det skett naturligt eller genom säkerhetsåtgärder. Stora träd ska gynnas genom frihuggning.

SÄRSKILDA PLANERINGSÅTGÄRDER

Återställning av engelska landskapsparken

Den stegvisa återställningen av öppna områden och gångvägar till ursprunglig sträckning och historiskt mer korrekt utseende ska föregås av mer detaljerad planering av åtgärderna. Vid röjning och avverkning av träd i igenväxta områden ska planen utformas med hänsyn till såväl ett historiskt utseende som eventuella naturvärden. Återställning av gångvägars sträckning ska föregås av närmare studier för att uppnå så korrekt utseende som är möjligt. De närmare studierna kommer att resultera i ytterligare stigar och vägar än de som redovisas på skötselplanekartan. De för parken viktiga upplevelsorna i form av kontraster mellan öppet och slutet, vackra vyer och markanta bergsformationer ska likaså studeras närmare och lyftas fram.

Skötsel av gamla och grova träd

Utgångspunkten för skötselåtgärder är såväl trädens fortlevnad som andra förutsättningar som kan vara väsentliga för trädens värde som substrat för andra organismer, t.ex. solbelysning. Frihuggning i anslutning till stora träd kan utföras. Länsstyrelsens pågående jätteträdsinventering ska ligga till grund för åtgärder.

Kafé

Vid planeringen av kafébyggnad och den tekniska försörjningen till denna ska planering ske med inriktning på minimering av ingrepp i natur- och kulturmiljön. En arkitektoniskt god byggnad i Skuruparken kan innebära att den underordnar sig miljön men kan också utföras som ett tydligt visuellt tillägg av den karaktär som engelska landskapsparker ofta hade inslag av.

PRIORITERINGAR

Återställning av romantisk park

Såväl för levandegörandet av kulturhistorien som för rekreationsvärdet är ett återställande av en större öppenhet och en betoning på utblickar och omväxlande naturscenerier viktigt.

Goda rekreationsmöjligheter

Områdets stigar och vägar ska kontinuerligt underhållas så att framkomligheten är god. Yt-skikten ska hålla god standard och justeras vid behov. Røjningar utmed vägar och stigar ska utföras så att dessa är säkra och upplevs som trygga. Vid røjning ska särskild vikt läggas vid att bevara och utveckla vackra vyer över park och vatten.

Skötsel för ädellövträd

Av biotopskötselåtgärder bedöms gynnande av gamla grova ädellövträd vara en åtgärd som ger både hög biologisk mångfald och stort utbyte upplevelsemässigt. Här ingår också åtgärder för att gynna hassel. Frihuggning i anslutning till stora träd kan utföras.

Renhållning av god kvalitet

Då naturupplevelse och trygghet kräver frihet från avfall måste renhållning ges högsta prioritet. Grenar från träd i området är inte avfall.

ZONERING

Bestämmelser, åtgärder och riktlinjer för utformning differentieras i reservatet med utgångspunkt i en zonindelning. Reservatets syfte gäller för båda zonerna. Hur syftet uppnås och vilka delar av syftet som betonas varierar mellan zonerna.

Zon 1 Bevarande- och återställningszon

Kulturhistoriska värden utvecklas genom delvis återställning av den engelska landskapsparken. Skötseln utvecklas genom en omföring från mer slutna till öppnare landskapstyper med utökad slåtter alternativt bete. Landskapets och parkens spännande kontraster utvecklas och tas tillvara så som tidigare i historien. Gångvägars sträckning och utformning återställs på sikt så långt det är möjligt till 1700-talets.

Reservatets höga naturvärden på höjderna bevaras bäst genom att i huvudsak lämnas så opåverkade som möjligt. Likaså bevaras upplevelsevärden som orördhet och variationsrikedom. Anordningar ska vara underordnade befintliga värden och ha en lågmäld utformning som anknyter till den historiska bakgrunden på ett genuint sätt. Belysning, parkmöbler och utrustning med urban karaktär ska inte förekomma.

Vid avveckling av stugor återställs marken på enkelt sätt.

Zon 2 Utvecklingszon

Publik verksamhet som förhöjer områdets attraktivitet som utflyktsområde utan att förvanska ursprunglig karaktär får utvecklas. Detta innebär att anläggningsåtgärder och byggande får förekomma för att göra sådan verksamhet möjlig. Exempel på verksamhet som kan komma ifråga är trädgårdskafé med information, odling och försäljning. Maximalt får byggnadsvolymer uppgå till 250 m² BTA. Ingrepp vid anläggning av angöringsväg och teknisk försörjning ska minimeras.

SKÖTSELOMRÅDEN

1. Öppen gräsmark

Mål

Helt öppen gräsmark med enstaka solitärer. Ökad solbelysning av ekstammar. Gränser mot mer sluten mark bör till delar ha flerskiktade bryn med bärande buskarter som slån och rosor.

Istandsättande åtgärder

Återställning av igenvuxna områden med avverkning, röjning och ställvis stubbfräsning.

Lämpliga trädindivider för återväxt av kommande jätteträd sparas, företrädesvis ek och tall.

Löpande åtgärder

Årlig slåtter, företrädesvis med ängsslåtter utförd med skärande redskap och upptagning av gräset. Ringbarkning av inväxande asp i bryn. Möjlighet till betesdrift.

2. Halvöppen gräsmark

Mål

Gräsmark med inslag av ädellövträd och tall, framförallt ek, tall och hassel ska gynnas. Ökad solbelysning av ekstammar.

Istandsättande åtgärder

Återställning av öppenheten hos områden som tidigare odlats eller betats. Avverkning, röjning och ställvis stubbfräsning utförs. Lämpliga trädindivider för återväxt av kommande jätteträd sparas, företrädesvis ek och tall. Istandsättningen ska ske stegvis där risk för stort slyuppslag finns.

Löpande åtgärder

Slåtter vartannat år, på sikt företrädesvis ängsslåtter utförd med skärande redskap och upptagning av gräset. Möjlighet till betesdrift.

3. Ädellövlundar

Mål

Halvslutna eller slutna ädellövdominerade bestånd med så hög andel grova och gamla träd som möjligt.

Löpande åtgärder

Gallring och underröjning var 5:e år då framförallt gran och ungt trivallöv och lönn tas bort. Branta partier lämnas utan åtgärd. Eventuella hängande vindfällen tas ner. Död ved lämnas i möjligaste mån. Gallring ska utföras med försiktighet i områden där viktiga mossor och lavar kräver beskuggning, främst gäller detta nord- och östvända slänter och branter. Kraftigare gallring utförs i syd- och västvända slänter och branter.

4. Blandskog

Mål

Skog med såväl barr- som lövträd med grova träd. Så stor förekomst som möjligt av grova träd, gamla träd och ädellövträd.

Löpande åtgärder

Gallring ungefär var 5:e år. Frihuggning av ekar och gynnande av spärrgreniga ekar. Död ved bör i möjligaste mån lämnas. Gallring ska utföras med försiktighet i områden där viktiga mossor och lavar kräver beskuggning, främst gäller detta nord- och östvända slänter och branter. Kraftigare gallring utförs i syd- och västvända slänter och branter.

5. Hällmarkstallskog

Mål

Orörd naturskog.

Löpande åtgärder

I princip inga utöver skräpplockning. Behovet av säkerhetsåtgärder är på denna typ av mark i det närmaste obefintligt. Eventuella hängande vindfällen tas ner. All död ved lämnas.

ANORDNINGAR OCH ANLÄGGNINGAR

Återställningsmark

Mål

Återgång till omgivande marks karaktär från att ha varit bebyggd eller vägmark.

Iståndsättande åtgärder

Borttagning av främmande material och så långt det är möjligt utan omfattande ingrepp i omgivningen återställning till omgivande marks ursprungliga nivå. Avjämning med enkel såbädd, om möjligt med omgivande marks jordart, annars med mager sand. Eventuell insådd eller vegetationsetablering ska överensstämma med omgivningen, parkgräsfrö ska undvikas. Naturlig igenväxning är att föredra. Enstaka stugor av kulturhistoriskt värde kan komma att inrymmas inom zon 2 på beslutskartan. Även vissa byggnadselement som grundstenar kan avsiktligt lämnas som historiska spår.

Löpande åtgärder

Under en övergångsperiod kan bekämpning av grova ruderväxter var motiverad, annars samma löpande åtgärder som för omkringliggande mark.

Körväg

Mål

Vidmakthållande av funktionen körbarhet, framkomlighet, avvattning etc. Körväg förekommer endast fram till eventuellt kafé inom zon 2 på beslutskartan.

Iståndsättande åtgärder

De som förvaltaren bedömer nödvändiga. Förändring av ytskikt från grus till asfalt får ej ske.

Löpande åtgärder

De som förvaltaren bedömer nödvändiga.

Gångvägar

Mål

Upplevelsemässigt ska gångvägarna ha ett ålderdomligt utseende. Funktionellt ska rimlig framkomligheten upprätthållas genom rimlig ytjämnhet och avvattning.

Belysning ska finnas på huvudgångstråk enligt skötselplanekarta.

Iståndsättande åtgärder

Återställning av gångvägars och gångstigars historiska sträckning och utseende. Ytskiktet ska bestå av bitumenfritt grus och återställning ska ske där annat material tidigare använts. Trappor och handledare kan anläggas där så är erforderligt.

I övrigt de som förvaltaren bedömer nödvändiga.

Löpande åtgärder

De som förvaltaren bedömer nödvändiga.

Stig

Mål

Oanlagd karaktär, delvis med låg framkomlighet p.g.a. stark lutning.

Iståndsättande åtgärder

Trappor och handledare kan anläggas där så är erforderligt.

Löpande åtgärder

Vid slitageskador kan förstärkning ske med grus eller bark. I övrigt de åtgärder som förvaltaren bedömer nödvändiga.

Informationsanläggningar

Mål

Informationsskyltar med kartor ska finnas i reservatets entréer och på ytterligare några platser enligt skötselplanekarta. Utöver grundläggande data ska informationen ge exempel på intressanta målpunkter i reservatet, djupare kunskaper om värden samt gångvägnät och stigar. Vid ett framtida kafé kan kompletterande information finnas. Ev. utmärkning av spår görs tydlig och hållbar.

Iståndsättande åtgärder

De som förvaltaren bedömer nödvändiga.

Löpande åtgärder

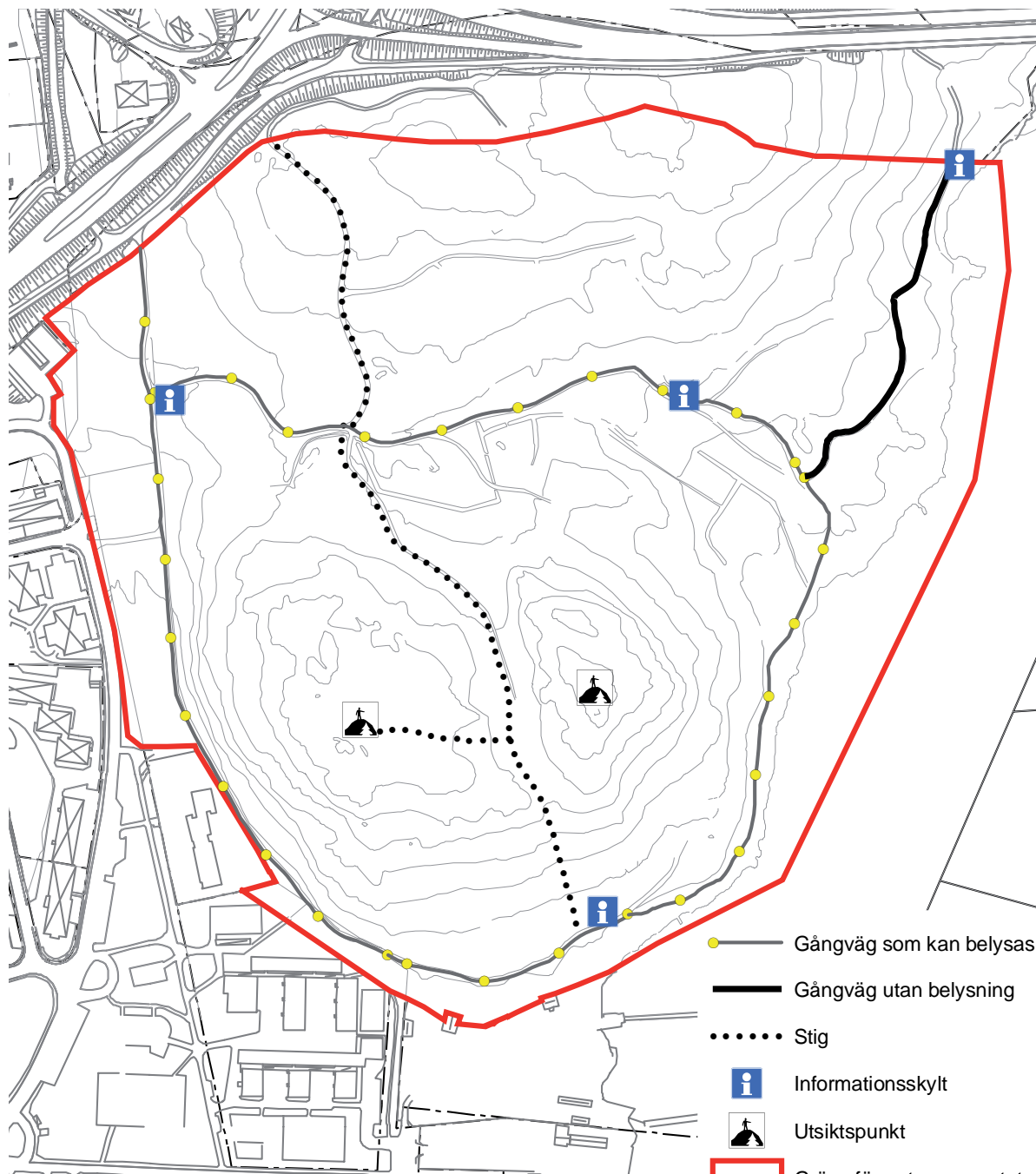
De som förvaltaren bedömer nödvändiga.

SKÖTSELOMRÅDEN

SKÖTSELPLANEKARTA

- Gångväg som kan belysas
- Gångväg utan belysning
- ..... Stig
- i** Informationsskylt
- Utsiktspunkt
- Gräns för naturreservatet

0 50 100 200 m

Rekonstruering av historiska parkgångar får göras, liksom anpassning av här redovisade vägar till belagda historiska sträckningar.

